

N 3371
I. 105. 193

ХМЕЛЬНИЧЧИНА В ГАЛИЧИНІ

на підставі матеріялу зібраного і обробленого

Д-ром Ст. Томашівским

написав

В. Будзиновский.

Л Ъ В І В

Накладом Вячеслава Будзиновского.

Э „Загальної Друкарні“ у Львові, Академічна 8.
1906.

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001006155979

I 105.123

1948.k.305/265.

По знищеню другого війська польского під Корсунем (15. мая 1648), Хмельницький розпочав агітацію, щоби викликати загальне руске повстанє против польских панів і Польщи. По цілій рускій землі розбіглися агенти і агітатори українських козаків, котрі розносили вісти про побіди козаків на Жовтих Водах і Корсунем і універсали Хмельницького взиваючі нарід до повстаня. В шляхоцкім соймаку в Галичи згадує ся вже 17. червня, що „сі бунтівники (козаки) через шпігунів і ріжні особи бунтують (хлопів) і намовляють до поганих вчинків“. Дня 29. липня подибано в Волосові коло Надвірної якихсь бунтарів і шпігунів. Одного з них Ярему Кончевского піймано. В галицкім суді він признав ся, що козаки післали його в Галичину, аби підглядав війскові рухи. Таких є більше. Вони перебирають ся за старців і носять листи з собою. Козацкого шпігуна піймано навіть у Львові в костелі Францішканів, коли вибирано гетьманом Вишневецкого. Его виведено з костела і розсічено. Четвертого жовтня піймали у Львові якусь жінку, приялельку Кривоноса, начальника армії зложеної головно із збунтованих хлопів. Ся жінка мала ходити з одним козаком аж під Краків на звіди. Того самого дня зловлено другу, котрої чоловік вже був відїхав до Хмельницького. Найбільше таких агентів розсилав Кривоніс.

Положенє галицких Русинів було о много гірше, ніж положенє нашого народу на Україні. Україна була тоді доперва 79-ий рік під властию Польщи, а Галичина двигала се ярмо вже 300 літ. В додатку Україна пере-

ходячи під Польщу, вже мала з'організовану власну силу воєнну, вже мала козацтво, котре стояло на сторожі інтересів народу і Поляки не могли на Україні газдувати так, як газдували в Галичині. Як раз через сей брак солідаризуючої ся з народом власної організації військової, самостійний протест против польського панованя в Галичині був неможливий. Однак вистали перші вісти про революцію на Україні і про се, що козацкі війська посувають ся на захід, щоби і в Галичині викликати насамперед радість і надії, відтак поодинокі бунти а відтак, коли надійшли козаки, велику, цілий край обіймаючу революцію руску. Що Галичани знали про події на Україні, і що повстане на Україні, загадали використати також для Галичини, доказують між иншим такі факти: Коли Хмельницький стояв під Пилявцями, гологірські міщани післали одного з поміж себе з листом, де просять Хмельницького, аби донкче дав поміч проти польського тиранства. Сей лист не дійшов до гетьмана. Поляки переловили його, а післанця вбили на паль.

За повстанем в Галичині агітували не лиш агенти Хмельницького. Агітувало також руске духовенство сіл і місточок і як раз попи причинили ся найбільше до розширення вістий про перші козацкі побіди над польськими військами. Шляхтич Скшинський жалує ся 17. червня перед судом в Буську, що унівські рускі черці з їх підданими наробили йому багато шкоди, і ще викрикували до него: „чути того ляха, бо ще їм козаки не дали себе пізнати!“ Згаданого агента козацкого Кончевского зловлено, як ішов з монастиря Скита. Коли сей в Галичи з сьвященником церкви св. Михайла говорив про свою місію, сей ему сказав: „Ет. Ліпші у нас відомости, бо ми оден до одного пишемо, то й до самого Київа!“ З сего виходило би, що між духовенством ішла з'організована агітація з гори, себто з центра нашої церковної організації — з Київа. Вісти і інструк-

ції передавали ся „від попа, до попа“. Завалівський піп писав до підгаєцького, підгаєцький до тернопільського протопопа Аврама. Попи писали також до козаків. При богослуженнях попи молили ся: „Господи, допоможи братії нашій козакам!“ „Вже у нас — пише Кушевич 7. вер. — видно змови, вже багато ріжних гільтаїв то прибуває то відходить, відбувають ся грізні збори, то по церквах, то по передміських закутках“. Се було у Львові, де козацких симпатий у Русинів годі направду побачити у міщан. В інших містах Галичини, де міщани виступили чинно, а навіть обняли провід бунту, таких нарад певно було більше.

Агітація зробила своє. Хмельницький посував ся на захід, а його похід випереджували хлопські бунти, котрі розстрілювали польську силу воєнну, дезорганізували оборону польського панованя і улекшували Хмельницькому акцію. Від мая до кінця вересня 1648 р. тут і там селяни а навіть міщани підносять голови і бють панів і польських ксендзів, нищать і рабують їх майно.

Кармеліт Лютовський жалуєть ся перед львівским судом, що, коли він переходив дорогою коло Лубян то селяни того села напали на него, побили сильно і приговорювали: „Тепер ми вас, сякі-такі сини, будемо забивати!“ Ціла громада кніґиницких міщан напала 23. н. ст. серпня на дорозі вечером на трох шляхтичів, що йшли в сторону Львова, тяжко побили, грошей забрали додаючи слова: „Бий, гони тих гусятників, не живити тепер ані одного Ляха на сьвітї!“ Дня 28. серпня 1648 розіслав підкоморий галицький, універзал, де говорить, що „по деяких місцях, селах та містечках почали ся бунти підданих, також гультайські купи приходять зза Дністра і Волощини“ і взиває шляхту, аби була готова зібрати ся. Дня 7. н. ст. вересня С. Кушевич пише: „Під Сокалем збунтувалось селянство. Знайшла ся в тім місці зрада, але зараз мечем відобрала заплату“. Не далеко від Львова в Струмиловій Камінці

бунт вже вибухнув на верх, католики побиті, ксендзи помордовані, сьвятощі подоптані!“ Навіть в далекім безрівському повіті селяне з Смереківця й Мишцьової під проводом Костя і Івана Локайчика зібравшись у значнім числі ударили на двір в Гумнисках, властительку тяжко побили і в дворі пограбували все добро. З кінцем серпня й початком вересня повно було таких „бунтів“. „Вже — пише Кушевич — по селам і дорогам дуже небезпечно задля бунтів цілої Русі, що з незмірною ненавистю до католиків і до поляків усе по дорозі забиває й мордує“.

Як бачимо, так галицке селянство, як і інші несполячені верстви руского народу приготовляли ся до кровавої розправи з 300-літними гнобителями. Гасло до загального бунту в цілім краю дала вість про страшний погром поляків під Пилявцями дня 23. вересня. Вість про сей погром розносили самі поляки, котрі утікали на захід. Хмельницький скоро ішов наперед, а перед ним хлопске повстанє розпалюване самостійними хлопско-козацькими загонами. Вже 5. жовтня появили ся під Львовом Татари, а 8. жовтня рано сам Хмельницький. Дрібні козацькі відділи відділили ся від головної армії, розбігли ся по цілій Галичині і дали повстаню Галичан сильну підпору. Хлопи, міщани, дрібна шляхта руска і рускі священники — все те піднесло голову і в короткім часі на галицькій землі не лишила ся майже одна нога польска.

Опис сеї національної революції рускої в Галичині подаємо за д-ром С. Томашівским, яко витяг з его праці „Народні рухи в галицькій Русі 1648 р.“*) зладженої на підставі судових актів.

*) Друкованої в записках Наук. Тов. ім. Шевченка, т. XIII., а відтак виданої окремою книжкою в р. 1898.

Теребовельщина.

Коли польська шляхта теребовельщини довідала ся, що Хмельницький бе польські війська і що Галичині також грозить руска революція, позвозила своє добро до теребовельського замку. Також католицке духовенство звезло до сего замку свої і церковні богацтва. По пилявеккій битві шляхта лишила сей драгивий замок і утікла дальше на захід, однак вже не вспіла забрати з собою всего, в замку зложеного добра. Міщани поводили ся довший час спокійно, хоч в околиці селянство бунтувало ся еще від половини вересня. В замку зібралась до оборони повітова шляхта. По битві під Пилявцями, коли шляхта покинула небезпечний захист, а Хмельницький рушив саме в сю сторону, виступило міщанство цілком отверто. Дня 5. н. ст. жовтня зібрались всі і постановили перейти на сторону козаків. Поділились на сотні і вибрали проводирів поодиноких відділів. Сотниками були: Федір Бориславский, Іван Рудий, Яцко Великий, Кіріян Швець. З того видно, що було мабуть лише чотири сотні, а в них не більше як по 500 чоловіка. Над собою мали ще одного найвисшого зверхника, немов отамана. В одній скарзі бачимо поміж обвинуваченими тодішного голову міста Івана Крипського, иншим разом Івана Рудого. Помежи міщанами теребовельських бунтівників подибуємо съвящеників: Кирило намісник від церкви Пречистої, Теодор від съвятої Пятниці та Олекса від св. Миколи. Завівши таку організацію, кинули ся передовсім на своїх католиків. Одних вирізали, инших повиганяли, добули замок і забрали усе тут зложене добро. Ограбивши замок вернулись вони ще на костел і дім кс. Яна Соліковського і забрали, що тільки ще було можна. По опанованю міста, Теребовельці перенесли свою діяльність на околицю; почали нападати на шляхотські

двори, наперед ближші, потім і дальші робили походи. Під самим замком було кілька шляхотських дворів. Міщани вдаряли на один по однім і забирали що лише могли. В дальшій поході гостювали вони в Підгайчиках, де нарobili шкоди на 6000 зр. У лісі села Коровинки сховав ся шляхтич Юрій Пекарский. Теревовельці міщане, із Коровичанами пігнали за ним, піймали, звязали руки в зад, і „як розбійника, на найбільшу ганьбу й неславу шляхоцкого стану“ провадили до Теревовлі на суд. В церкві зібрала ся старшина й громада; засудили його на смерть. Екзекуцію поручено одному з міщан, Дацькови Зубашиному. Сей випровадив шляхтича з церкви і здоймив йому голову „на погорду католицької віри“.

Подібних походів було певно далеко більше, але звістки про них не дійшли до нас. В дальших походах теревовельські міщани лучились з іншими бунтівничими громадами, подібно як се було в Підгайчиках і Коровинці.

Другим осередком руху був Янів. Тамошні міщане почали криваве діло того самого дня, що й Теревовельці, себто 5. жовтня. Того дня утікав шляхтич Войцех Сабінський, дідич села Неборок, перед козаками через Янів. Міщани, що назвали себе козаками, піймали его, вивели за міську браму, здерли одіж, били доки Богу духа не віддав, а тіло закопали в поганім багністім місці. Коли розійшла ся чутка, що шляхта замкнена в будзанівскім замку, покинула се місце подібно як у Теревовлі, зібрала ся велика ватага селян запрошених міщанами і рушила на Янів. Були тут міщане з Хоросткова, межі ними три попи, селяне з Косова, Косівки, Ласковець, Довгого, Грицівки, Підгайчик, Деренівки, певно ще багато інших. Прийшовши до міста, завели межі собою тіснійшу організацію, поділились на „сотні“, опісля вдарили на костел. Янівські міщани визначались ве-

ликою рухливістю в своїх походах. Звичайно не ходили самі, лише лучилися з іншими селянськими ватагами. Та сама велика громада, що напала янівський костел і ходила на Будзанів, з поворотом з Будзанова ще добула замка в самім Янові, рознесла фільварок Замеховського, знищила его став і т. и. Пошкодований рахував загальну свою шкоду від сієї громади на 1000 злр. Повсчасне їх товариство — се підгайчицькі та кобиловолоцькі селяне. Разом ходили вони на двір в Підгайчиках, де наробили шкоди на 5000 зл. На сім місци зійшлися вони з Теревовельцями, що таки туди ходили. Янівські міщане ще довго, ще в часі розмірного спокою несли з собою спустошене. Тамже після відходу козаків з Галичини в першій половині грудня, з селянами з Підгайчик, Кобиловолок, напали на двір в Довгім і пограбувавши спалили его. Шкода виносила до 8000 зл. При тім помагали й місцеві селяне. В походах бере участь також янівський св'ященик і був там не маловажною особою, певне старшиною.

Місточко Будзанів також прославилося. В Будзанові був укріплений замок, куди стягнула ся частина осолочної шляхти, але після розбиття польського війська під Пилявцями покинула небезпечну захорону, тікаючи далі на захід. Дехто таки полишився аби боронити нагромаджене тут у замку шляхотського і костельного добра, zostались особливо слуги. Тимчасом така сама доля стрінула сей замок, що й у Теревовлі. В сю сторону прийшли козаки, аби добувати замка. До них прилучились усі ті бунтівники, що спустошили костел у Янові. Замкові готові були боронитись, але все поспувала зрада. Помежи тою шляхтою, що була в замку, був також якийсь Русин-шляхтич Гаврило Семигиновський. Він почав умовляти замкових, аби піддалися, обіцяючи їм, що їм і волос з голови не спаде. Сі дали себе намовити. Бунтівники опанувавши замок, одних поубивали, інших попродали татарам як

худобу і все добро розграбували. Добича бунтівників була значна; як сам Замеховский рахує свою шкоду на 30000 зл.

Міщани Хоросткова були вже в товаристві янівських міщан при нападі на костел, та будзанівський і янівський замок. Вони збунтувалися 5. жовтня. З'організувалися подібно, як иньші, завівши сотні, забили наперед кількох шляхтичів, відтак рушили в околицю. В Говиліві вдарили на двір, пограбували, добичу по части (особливо худобу) поїли з козаками, по части собі до дому забрали. Шкода доходила 7000 зл. Міщани з Хоросткова у змові з козаками спустошили господарську частину двора. Межи сими бунтівниками були три хоростківські сьвященники.

Міщани з Товстого (над Збручом) разом з міщанами з Сатанова пограбували двір в Клюїню і спалили з усіма будинками, стави понижили. Були тут два попи з Товстого. Один з міщан має титул сотника. Иньшим разом міщане, получивши ся з селянами з Борок, Новосілки, Зеленої, Перкалця, попустили всі добра Анни Злочевскої так, що з доходів нічого не дісталось їй. Глібівські селяни напали 9. жовтня на двір в Глібові, спалили, зробивши шкоди на 300 зл.

Міщани Струсова і селяне Варваринців, Різдяні і Дарахова зібравши ся разом, збройно робили походи навіть доволі далекі. Так напали на добра в Соснові і Соколові над Стрипою. Туди прийшли вони запрошені тамошніми селянами. Ціла ся громада селян ударила на оба двори, полишені панами. Пограбували наперед замок в Соколові, иньші будинки попалили, наробивши шкоди на 6000 зл. Звідси пішла ціла громада до Соснова і спустошила двір на шкоду 14000 зл. Учасники находу з над Серету забрали голвно худобу. Учасниками сього походу були сьвяще-

ники: двох з Варваринець, три з Різдвян, оден з Вертеб.

З иньших місцевостей на північ від Теробовлі згадаємо ще про селян з Товстилуга і Слобідки, званої Киправка. 5. жовтня слуги дідича з Варова, утікали з худобою в західні сторони Галичини, до Стрия; коли були в Товстолузї, згадані селяне розігнали слуг, а товар забрали собі. Було тут 95 волів, 45 коров, 60 ялівок, 33 телят і 300 овець. Косівські селяни 5. н. ст. жовтня напали на групу шляхти-втікачів. Деяких побили, одного забили. Двоє дітей умерло з побоїв. Селяни з Вербовець і Ласковець ще перед загальним повстанем, 2. н. ст. жовтня, пустивши ся на розбій, забрали худобу дідича, коли его служба гнала з Бучача до Могильниці. Слуг порозганяли, одну служницю бучацку Регіну, забили. Потім пішли вони на Могильницю і там забрали дідичеви збіже. В Білім Потоці і Бичкіцях селяне також зараз з самого початку жовтня попустошили двори. Заbrane добро по части з'їли бунтівники з козаками, по части поховали в скритих місцях, думаючи при тім, що шляхта, покинувши раз свої двори, більш до них не вернеть ся.

Про Бучач і Чортків знаємо небогато. Після розбитя польського войска під Пилявцями Злочовска завезла своє добро в чортківский замок. Худобу, між тим 170 коней, загнала до Бучача. Тимчасом маетки зложені в Чорткові, дістали ся в руки збунтованих міщан. Звідси пішли міщане і селяне аж до Бучача, де при помочи місцевих міщан забрали иншу частину маєтку Злочовскої. Селяни з Тлустого, Лисовець і Головчинець пограбували замок в Червоногороді. В сих сторонах була якась тісніща організація бунтівників, бо оден селянин з Головчинець Дюк виступає з титулом полковника, иньший з Лисовець зоветь ся осавулою. Поміж ними згадуєть ся теж головчинецький піп. В поході на червогородський замок

згадують ся ще селяне з Торського. Один із тих селян Петраш названий „ватагом“ або полковником. Мешканці Шипівців і Шершенівців разом з иньшими сусідами напали на село Іване і пограбували.

Покуте.

На Покутю Товмацкі перші почали нищити Поляків. Один з бунтівників Василь Амброжик з Живачова на розпитах у міскім суді в Потоці так сказав про перші початки тутешніх рухів: „В тім часі, коли були бунти в Покутскім краю, не мало обібрало ся старших, а се: Крокіс з Кунашова, Литус з Обертина, Олекса Чевадька з Олеша, Яремко Попович з Товмача. Сі, як сотники, зібравши не малі купи, добули палагицкий замок, тих, що в нім були позабивали, добро, як срібло й золото, гроші й одіж, і що лише там було, забрали“.

Нахід на Палагичі зорганізували Товмаччани. Проводирями були: війт Савка і лавники: Лавер Серафин, Андрей Воронский, Василь Славита, Кіндрат Козинский, Степка Цирукик. Вони зібрали селян того повіта і людей подальших околиць, узброїли ся і під коругвами, з музикою пішли на Палагичі. В поході брали ще участь села: Озеряни з попом, Олеша з попом, Грушка з попом, Бортники з попом, Надоріжна з попом. Голигради і Долина з двома попами. До палагицкого замка завіз був Трусколявский богато річей з товмацкого костела, на вартість 2000 зл. усе те попало разом із замком в руки бунтівників. В Палагичах зложила й иньша шляхта свої річи. Сам Марциян Селецкий з Обертина стратив тут 10.000 зл.

З Палагич повернула ціла громада до Товмача. Наперед загорнула фільварок Трусколявского і все збіже згодувала своїм коням, чим нанесла шкоди на 500 зл. За той час самі вдарили на місцевий костел і знищили

до крихти, навіть вікна, вівтарі, амбону й т. ин. порубали. Костел був обведений добрим парканом і його бунтівники розібрали та з сього материялу поставили вежу, аби могли лекше переймати Поляків. Свою злість проти католицтва довели до того, що не дозволили, аби перед містом на поли тамошнього хірурга стояла фігура. Хоч була посьвячена, таки її розбили.

Про переслідуване Поляків в самім Товмачи знаємо ще те, що та сама кумпанія забила в лісі Петра Островського і спустошил а його двір у Товмачи. З помежи Товмачан Яремко зоветь ся полковником, так само піп Василь з Озерян, Максим Чевага з Олеші. Окрім того подибуємо сьвящеників з Олеші, Грушки, Борсник і Надоріжної.

Незабаром уступили Товмачане свій провід кому иньшому. На Покутю появил ся якийсь Семен Височан. Він визначав ся незвичайною енергією і організаторским талантом. До него почали сходити ся околичні громади селян, так що скоро коло него утворилась армія бунтівників, а в ній було 15.000 чоловіка. Головний его табор стояв в Отинії. Навіть шлятичі-Русини приходили і вступали в ряди его війська. Насамперед злучила ся з ним шляхта з Ісакова, як Матій Книгиницький, Богдан Грабовецкий, оба з синами, Петро Березовский, Дмитро Татомир. За ними приставало до Височана багато иньшої шляхти. Шляхта займала почесні місця у Височановім війську, вона старшувала, була полковниками. Височан, маючи велику громаду, почав провадити війну, руйнуючи шляхотські двори й замки. Найважнішим моментом діяльності Височана було добуте Пнівського замка, куди схоронило ся багато околичної шляхти. Замок добуто при помочи козаків, пограблено і зруйновано, так що від тоді вже лежить до нині у звалищах. Потім розпустив поодинокі відділи і сі нападали на двори, розбивали втікачів і т. ин.

Громаду товмацких міщан, провадив попович Яремко. Він провадив відділ поділений на сотні, з ко-

ругвами й музикою, по містам і селам, чинячи всюди спустошені, грабуючи і проливаючи кров шляхти й католиків. Сюди прилучувалися звичайно селяне з Озерян. Олеші, Грушки, Бортник. Межи иньшими напали вони на двір в Живачові і знищили до тла. Иньшим разом виступають товмацькі міщане поруч делятинського попа Андрея, добротівських міщан та селян із Ланчина, Красної, Пяднки, Раковця. Вони всі розбили шляхтича Яблоньского, що туди зайшов аж з білоцерковського повіта. В Красній стратив свого добра на 6000 гл. Решта впала в руки підгайчицьких і кулачківських і ин. селян (на 2500 зл.).

Ціла 15-тисячна громада Височана не могла все разом ходити так, як при здобуваню Пнівського замка. Де був який укріплений замок, то его здобуто спільними силами, але опісля при нищеню поодиноких шляхотских дворів такий великий здвиг народу був би лише великою перепоною в скорій діяльності. Тому лише поодинокі групи селян і міщан, в ріжних сторонах нападають, палять і пустошать панські двори, костели і т. ин.

Руска шляхта, що пристала до Височана загадала між иньшими похід на двір в Корневі. Забрано стадо, спустошили гумно, двір і натомісць лишили купу попелу. Та сама руська шляхта в товаристві Височана навістила шляхотські двори в Грабівци.

Коло Обертина господарювала громада селян з Жукова, Бортник, містечка Камінок. Ватажком був жуківський піп і его син. Насамперед сей піп ходив на Богородичин з одною громадсю, опісля прилучилися до него ще селяне з Бортник і міщане з Камінок, і богато иньших, і ще раз ударили на двір Курдвановского, спустошили его і спалили.

Бунтівники у сій стороні звернулися головно против обертинського замку. Цікава скарга на міщан і селян з Камінок: „Дня 18 жовтня — оповідає Селецький — збунтувалися наперед Камінчани. Війт Кушнір зі своїм сином, присяжний Джога, Дмитро присяжний

з сином, піп Кадьовский з двома зятями і багато інших зібралося з містечка і села Камінок і піднесши своєвільні, розбійницькі коругви, напад пішли до замочку в Обертині, пограбували мої комори і добром поділили ся. Опісля вертали до Камінок, одні возами, інші піхотою, з жінками й дітьми. В Обертині брали, що їм лише подобалося. Повикопували з землі чотири скрині з моїми річами і їх порубали. Випорожнили дванайцять сусіків з мукою, пшоном, горохом, пшеницею, солодом, житом, окрім того, що лежало на землі. Я втік від всього лише на кони, а жінка моя з дітьми колясою ледви втекла до Пнів'я... Вкінці віхали в гумно з кіньми, вигодували і порозкидували вівси, ячмені, горохи, плоти порозгороджували, дошки позабирали. На остаток, чого забрати не могли, усе те повиносили з комір та шпихлірів і у дворі спалили. Серед тихщо ходили на обертинський замок згадують ся селяне з Жукотина, особливо Микола Горбачук, що сам забрав 120 овець Селецькому.

Околиця Городенки стояла також у повні бунту. В тім селі (Городенка була тоді селом) був замок місцевого дідича Стржемеского. Він також упав в руки бунтівників, що складались з місцевих городенських селян, з Туглукова, Олешкова, Килюхова, Вікна, Димидча, Любковець, Чернятина, Задубровець і Ганьковець, також із заболотівських міщан. Добувши замка пограбували все добро, решту пустили з димом.

Міщани із Заболотова брали визначну участь в покутських бунтах. Здобуте заболотівського замка було мабуть їх ділом. При тім згадують ся навіть лисецькі міщане. В скарзі на них говорить ся, що йшли туди з великою силою народа з різних околиць, в товаристві козаків, з розвитими коругвами як військо. З того можна догадуватись, що се була власне громада Височана. При грабованю замка звернено особливу увагу на зложене там оруже, особливо на гармати, що відтак

брали з собою уживаючи до здобування замків і до битв. Про визначну участь заболотівських міщан свідчить хоч би й се, що при поході на Годоренку оден з міщан, Кравець зоветь ся полковником, Коваль підполковником, а Кушнір хорунжим. Заболотівщани разом з селянами з Туглукова, Олешковець, Любковець, Димидча, Задобровець, Залужя, Семаковець, Перерова, Трійці, Підгайчик, Рожнева, Новоселиці, Соколова, Іспаса напали між иншими на замки Яблоновских в Лючі і Добеславцях, добули, пограбували і спалили. Посеред них були сьвященики з Залужя, Семаковець, Перерова, Трійці, Рожнева. Сей останній — Коритко має навіть титул полковника. Подибуємо також сотників (Трепитка з Підгайчик), десятників (Калитчин з Перерова). Майже з кожного села висутпає також отаман, вїт, писар або т. ин. Иньшим разом заболотівські міщани з селянами із Задубровець, Ганьковець, Чортівця, Підгайчик, Перерова спустишили замок в Печенїжині, наробивши шкоди на 40.000 злр.

Коломия була містом з значним числом чужинців і вона за цілий час додержала вірности Польщі. Коли туди прийшли козаки, деякі коломийські міщане покидали місто, утікаючи в Молдавію.

Селяни з Підгайчик і Турки подибують ся при наході на дїм Мешковського в Турці. Скарга останнього закидує їм, що вони довідавши ся про козацку своєволю в місяцю вересню (?) зібравши громаду иньших селян, межи ними хлїбичиньського попа, вдарили в опівночи на двір Мешковського в Турці, кинули ся на нього, страшно покалічили, так що права рука цілком усхла, на лівій окрім ран утято ще два пальці. Всьо що було в домі забрали, межи тим готівкою 300 зл. Опісля перейшли на гумно й позабирали усе збіже. Селяне в Лючі пограбували місцевий замок. Княждвірські селяне з своїм попом, селяне з Княж-

двірки, Товмачика, Івановець, напали на двір в Княждворі, і цілком попустошили. Ті самі забрали збіже в Іванівцях. Ключівські селяне з попом Онофрієм спустошили двір і поубивали декого зі служби. Селяни із Сопова спалили двір в Текучі.

В околиці Кутів, над Черемошом були безперечно бунти, хоч ближших звісток про них не маємо. Сего додумуватись можна-б хоч із того, що ще 1. н. ст. мая 1649 р. не було там повного спокою. Тоді то саме селяне з Тюдева напали в ночі на дім фактора в Кутах, одного слугу убили і дім пограбували.

З помежи околиць по сім боці Товмача, над Бистрицею, окрім вже згаданих, волосівські селяни разом з селянами з Слободи і Цуцилова, попустошили маєтности Бидловского, галицького войского, межи тим дістались у їх руки річі иньшої шляхти, що позносила до волосівського замка. Вони також разом з людьми з Цуцилова, Тисьменичан і Вороної спустошили наперед двірські маєтки в Цуцилові, опісля спалили двір і коршму в Лядзкім.

Селяне з Камінної, Велисниці, Гостова, Волосівської Слободи, Лядзкого, під проводом шляхтичів-Русинів Олександра, Андія, Кикула — Березовских, „маючи змову з козаками і бунтівниками“ напали на село Перерісль і там попустошили шляхотські двори. Міщани з Солотвини зібравши селян з Порогів, Лукви (Завоя), Яблониці забили Мартина Яблоновского, коли сей ховав ся по тамошних лісах зі страху перед козаками і бунтівниками. Селяни з Манастирчан, Крички, Порогів і Яблінки знищили цілком двір в Струпкові. В Білих Ославах тамошні мешканці разом з селянами Чорних Ослав і Солободи Росяної і багатьох иньших спустошили двір Валеріяна Жардецкого.

В скаргах на селян того часу дуже часто говорить ся про се, як бунтівники нищачи Поляків мали надію,

що їх дотеперішні пани вже більш не вернуть ся в їх сторони, і що вони самі тепер запанують. Однак по відході українських козаків з Галичини пани зачали вертати. Покутські бунтівники змагались проти того повороту всіма своїми силами. Акцією для повздержання Поляків кермувала та руска шляхта, що прилучила ся до бунтівників, головно боку Дністра, головно тому, що західні сторони від Прута — Калушину і Долинщину обійняли не менші бунти, як тут, і поворот шляхти міг бути лише під охороною війська, що могло приходити лише з сього боку Дністра. Отже ціла увага була звернена в той бік, аби не дати Полякам перейти через ріку. Наказано передовсім, аби забивати кожного Поляка, де лише подибаєть ся, до того видано розказ, аби на всіх Дністрових перевозах повітягати пороми на правий беріг. Коло сих поромів поставлено сторожу, що мала під карою смерти день і ніч стерегти перевозів. Провідники бунтів що-день підїзджали над ріку побачити, чи допильновують розказів. Усе те одначе не помогло. Незабаром зблизив ся до Дністра адміністратор Потока Вульф з хоругвою війська і з шляхтою вигнанцями. Руска шляхта думала оборонятись і звела битву, але як вона випала, сього на певно не знаємо. Мабуть бунтівників розбито і таким способом настав розмірний спокій. Про Височана гублять ся також відомости, він або пійшов з козаками, або утік у Волощину, куди багато пійшло бунтівників, або може вкінци его десь убито.

Калущина.

Народні рухи в Калушині (старовство калуске, долиньске і часть галицкокого) подібні до рухів Товмаччини. До повстаня прилучили ся всі стани рускої суспільно-

сти, шляхта, духовенство, міщанство й селянство. Головний провід беруть в руки мішане та священики, як люде більш досвідні і впливові. Осередком руху був Калуш, а Калушане стоять на чолі організації, в котрої склад входить майже вся селянська людність сих повітів.

В Рожнітові був укріплений замок, куди поховала ся околична шляхта разом з тим, що могли з собою забрати. Добувати того замка вибрала ся величезна громада бунтівників під проводом калуских міщан. До них прилучили ся селяне з Копанок під проводом Марка Лисовця, з Мостиск, Кадовбного під проводом князя Півторака, з Сівки, Пійла, Вістової, Підмихайля, Довгого, Тужилова, Берлогів, Новиці, Мислова, Рожнітова, Рівні, Каменя, Угринових обох, Ценяви, Льдзіна, Завоя, Грабівки під проводом славного свого попа Князівського, Рисьнятого Красного, Лецівки, Дуби, Рипного, Перегінська, Небилова, Слободи, Сливки Ясеня, Липовці, Суходолу, Ілемя, Нягринна, Лолина, Ясенівця, Максимівки, Пшеничника, Новошина, Велдїжа, Грабова, Пацикова, Струтина, Лопянки Райгорода й ин. Як бачимо тут злучили ся майже всі села Калуського і Долинського повіта в одну громаду, що доходила до трох або чотирох тисячів чоловіка. Та ціла громада, підійнявши коругви, збройно, з гарматами, гаківницями, кобилами і т. ин, наперед вдарили на двір в Топільську, пограбували й спалили, далі знищили двір в Рівні і в Сваричові і пішли на рожнітівський замок. Зібрана там шляхта покинула замок, полишивши всі богатства „самі тільки з душами, жінками і дітьми, на конях, бо возами було трудно.“ Селяне впали до замка і забрали все до чиста. Потім пігнали далі за втікачами в гори. У дві милі від Рожнітова в Велдїжу до-

гнали їх. Була тоді ніч. Бунтівники счинили страшний крик і кинули ся на шляхту. Сї думали, що се Татаре і пійшли в розтіч, покинувши все, що тільки мали з собою. Богато поубивано, інші на конях або піхотою утікали лісами. Тіла убитих покинено псам і вовкам. Богато було поранених. Розбивши шляхту вертала ціла громада в тріумфі, а по дорозі відлучували ся поодинокі групи, відходячи домів з добичею. При тім ще такі відділи грабували по дорозі. Так кадовбянські селяне, під проводом свого князя Кореня, повертаючи з того походу, спалили двір в Креховичах, стада — 66 коней і худоби 86 забрали. При тім покарали ще креховецких селян за те, що не прилучили ся до них.

Два тижні опісля злучила ся знов ціла громада до походу на Долину. Кадовбянські селяни відвідали ще раз Креховичі, взяли ще останки з майна Понятовского, знищили млин, Жида коршмара побили, його дітей двоє забили і грошей 170 сл. забрали. Тим разом спалили також двір долиньского підстарости в Креховичах. його піддані хотіли боронити панського добра, але їх розігнано, двірських слуг побито одних на смерть, інших полишено за неживих. При сїм наході в Креховичах мали участь також дрібні рускі шляхтичі з того села — Креховецкі. Тут було одно дивне: коли не вільні піддані якимсь способом були прихильні дворови, то сї гербовні, свободні люде помагають бунтівникам в грабованю. Такий самий виглядав похід иньшої дрібної рускої шляхти — Витвицких на соляні жупи на перedmістю в Долині.

Нахід Кадовбнянців на Креховичі повторив ся з тої причини, що саме тепер вибиралась ціла та велика громада, що перше спустошила замок у Рожнітові, на Долину. По дорозі навістили ще двір в Брошневі.

Прийшовши до міста, наперед пограбовано костел св. Анни опісля кинули ся на Поляків і Жидів, забираючи їм увесь добуток. Переслідовані утікали, аби схо-

ронитись у лісах. Богато Жидів втікло аж в гірську закутину до Суходола. Одначе бунтівники пішли за ними й туди і забили 46 з них. Подібні походи сеї великої громади селяни повторювались в місяцях жовтню, падолистї і грудню. За сей час могли вони обчистити оба повіти цілком. Певно-ж, що не всюди ходили всі разом, але в міру потреби розділювали ся і злучували ся знову. В оповіджених випадках годї доглянути, хто був головним проводиром цілої громади.

Скарги на першім місци кладуть звичайно калуских міщан, а з посеред тих найчастійше сьвященника Дунця. За те при богатьох иньших подїях висуває ся на першім пляні особа сьвященника Івана з Грабівки. Скарги зовуть его головним проводирем.

Ся громада калуских бунтівників мала також зносини з покутскими бунтівниками, бо при здобуваню замка в Студїнці добирали собі товариства з під Пнівя. Сей напад на Студїнку зробили калускі міщане при помочи селян з Пійла, Довгого, Сївки, Копанок, Кадовбного, Грабівки, Підмихайля, Берлогів, Каменя, Льдзїня, Угрнова, Новиці. Ті самі міщани й селяни знищили до нащадку замок в Перегінську, забравши все, що в нїм було. У вересни Калушани навели селян на двір в Котятичах і пограбувавши, спалили. Поміж учасниками сего походу згадує ся попадає Пісочничка з Довгого, як одна з головних осіб.

З тих подій, де головою виступає Іван піп з Грабівки, до найважнійших належить нахід на замок у Бережници. В склад громади входили селяне: з Грабівки, Лукви (Завоя), Рипянки, Вістової, Старого Угринова під проводом попа Лучки, Підмихайля, Майдана, Загіря, Копанок, окрім того сьвященик Іван Малишкович і селяне з Вищого Угринова. До них прилучила ся ще руска шляхта з Бережници з тамошними селянами. У великій силі, збройно напали на Бережницю. В замку впали в їх руки всі перенесені ту-

ди річи, особливо різне оружє, як порох, ладунки, кулі, рушницї й т. ин. Деяка частина селян мабуть намагалась боронити замка, бо їм відобрано вісім рушниць. Вкінци підпалила замок. Пан послав був ще завчасу конї до Ясеня і там поручив своїм підданім стерегти їх. Тимчасом угринівський піп Малишкович зібрав у друге громаду людей і забрав сі конї. Коло 11 падолиста сьвященик Іван з Грабівки попровадив селян на двір у Зборі і знищив его. Коло 2 грудня він з селянами з Пійла, Довгої, Мостиск, Копанок і Кадовної нищив шляхотські двори в Голині і Сівці. В Тужилові селяне з Берліг і Довгого з попом Стефаном, зібрали більшу громаду з сусідніх сіл і вже тоді, коли козаки уступили з Калуша, напали на двір в Тужилові. Пан з родинио утік а селяни спалили і ограбили двір.

Про самий Галич не знаємо нічого, окрім того, що се місто було значно знищене і при тім потерпіли тамошні судові книги, але як поводитись галицкі Русини, того не знаємо. З помежи сел на захід від Галича згадують ся: Колодіїв, Довгова (Должна?), Середня, Нижня, Довга, Лука. Селяне сих місцевостей напали в часі коло 1 падолиста на двір в Колодієві, пограбували навіть двері, вікна й столи порубали.

З Колодієва пішли до Луки, де в замку околична шляхта переховувала свої річи. Усе що було в замку впало в їх руки. Тут головним проводирем виступає Іван Мельник із Колодієва. Окрім него подибуємо ще сьвящеників: Іванашка з Довгої, Тимофея, его двох синів та брата з Нижної Довгової. Селяне з Темеровець і Медині, разом із своїми сьвящениками убили шляхтича Бельського, котрий блукав по лісах разом з иньшою шляхтою.

З иньших сел над Дністром є деякі звістки про Луку і Цьвітову. З Підгаєць утікали Жиди, спасаючи себе самих і купецкі товари. В Луці пристанули

вони відпочити на полудне й попасти змучених коней. Селяне, побачивши набіті вози, дали знати до Цвїтової. Тут велено їм платити якесь мито, втікачі дали, що бажано, але селяне все ще видумували перепони, щоб задержати Жидів до ночі. Сї догадались, що з того може вийти, тож послали тайком двох з помежи себе по якогось шляхтича Ленчевского, просячи помочи аби могли перейти за село. Сей заспокоїв їх і не радив пускатись у дорогу, лише переночувати в селі. Жиди послухались і ночували посеред села. Тимчасом перед розсвїтом збудив їх великий крик селяи, що в великій громадї, тамошних і околичних, напали на них, одних позабивали, иньших покалічили тяжко, вози порозбивали і все добро у великій скількості порозграбували. А тепер надїхав сей опікун Ленчевский, почав ганьбити селян, що розбивають подорожних людей, навіть силою відобрав частину здобичі. Селяне порозходились, Жиди просили Ленчевского віддати їм відбиті річи, але він нагнав їх з нічим. Усе те було ще перед приходом козаків. У Цвїтовій пограбували иньшим разом селяне, особливо з Горішнього, Довгого, двір і забрали худобу, що пан пригнав був сюди аж з Деренівки. В Войнилові пан з Дуброви переховував де-що з своїх річей у руского сьвященника Корчака. За згодою сего господаря міщани рознесли шляхотске добро до чиста. Селяне з Дуброви ще з початком жовтня спалили двір вартости 500 зл., забравши все до чиста.

Межи поодинокими подїями згадаємо ще про те, як хотиньскі селяне пограбували Юрія Зарембу. Він утікав з родиною з Волосова до болахівського замка і коли вечером переїздив коло Хотина, селяни напали на нього, а він почувши стріляне, покинув вози і утік з родиною.

Посеред громади селян і міщан Калуского повіта бачили ми вже людей Долинського староства і най-

більше їх виступає підчас походу на Рожнітівський замок. В поході на Долину бачимо також села: Струтин Лопянку, Липовицю, Суходіл, Новоселицю, Тростянець і Турю. З помежи тих, що здоганяли в Суходолі долиньського підстаросту Яшовського та долиньських Жидів, згадують ся селяне зі Струтина, Лопянки, Грабова, Ілемя, Суходола, Липовиці, Надієва, Ракової. Вони розбили кондукт Яшовського і побили кількадесять долиньських Жидів.

Жидачів-Стрий-Дрогобич.

Народний рух в західній часті правого берегу Дністра, обіймаючий повіти Жидачів, Стрий і Дрогобич не мав ані сили, ані сеї громадної організації, що в Калушчині та Товмаччині.

В місті Жидачеві рускі міщане збунтували ся під проводом попа Ілька від св. Миколи, напали на замок, пограбували зложене тут шляхотске майно та взагалі наробили чимало шкоди. Так само зробили у себе журавеньські міщане. Вони виступають під проводом свого попа і міщанина Свиста в походах по околиці. Бачимо їх в товаристві селян із Млиниск, Любці й ин. Околична шляхта схоронила ся до замка в Руді. Селяне з Любші з смухівськими людьми напали на двір в Смухові та пограбували его. Хлопи з сел: Буковина, Виксичі(?), Молотів, Димидів, напали й пограбували пана в Бережниці.

Коли держівський дідич Ян Гадліньський переховував ся в стрийськім замку від козаків, селяне з Київця зібрали ся в кількадесять чоловіка, вчасти на конях, вчасти піхотою впали серед страшного крику: галай! галай! до Держова. Люде, почувши такий крик, поперестрашували ся й поутікали, хто з чим міг, до ліса. Київецкі селяни кинули ся по хатах, позабিরали, що

лише найшли догідного, далі пігнали в погоню за селянами. Дігнали їх і змусили покинути й останки свого добра. При тім так перестрашили одну селянку, жінку Івана Мельника, що вона розпрощалась із тим сьвітом. Опісля повернули до села, вдарили на двір, службу порозганяли і пограбували усе до чиста. Повертаючи позабирали з поля селяньску і двірську худобу, навіть знишили попівску пасіку під лісом.

Коли козаки були в околицях Сулятич, то оден сулятицький селянин гостив у себе козаків цілий тиждень. Він попровадив селян на двір і пограбував до нащаду. Межи добичею було й 13 свиней, котрі зараз порізано на бенкет. Иньшим разом сулятицькі селяне, получивши ся з сусідами з Б а л и ч пограбували майно Даниловича в Сулятичах. Песеред Баличан бачимо також їх сьвященика. Вони ще в грудни по відході козаків напали на Яна Цекліньского, самого піймали, звязали, били й покинули за неживого, худобу його забрали собі. Песеред бунтівників бачимо також шляхтичів-Русинів Витвицьких з В и т в и ц і.

В Дрогобичи, котрий приготувив ся до оборони, було багато Русинів. Вони післали кількох з поміж себе до козаків, заохочуючи їх на Дрогобич. Був се козацький відділ, що повертав не далеко Дрогобича з гір. Русини позносили усі свої річи до церкви, не кажучи нічого католикам і Жидам. Коли козаки підійшли під саме місто, міщани на валах почали до них стріляти. Тоді Русини стали кричати: „Не стріляйте бо погубите себе і нас!“ і почали утікати до своєї церкви окруженої муром і валом, позабиравши з собою стрільби й иньше оруже. На решту міщан упав страх і кинули ся також утікати. Козаки увійшли без перешкоди у місто вдарили на костел і спустошили его, забравши зложені тут шляхотські депозити. Козаки полишили ся довший час в місті. Дрогобицький сьвященик Чернохреский і міщани Росолович та Березович гостили два тижні в своїх

домах козацку старшину. Вже як козаки полишили місто, прийшла військова поміч від Стрия. Тоді міщани Русини пустились по околичних селах з агітацією, аби селяни йшли відбивати місто. Зібрали дві тисячі селяни, і вдарили знову на Дрогобич, добули і зчинили різню. Борба між Русинами а Поляками в Дрогобичи має сильний релігійно-національний характер. Суспільна організація, єдність і солідарність ставляють дрогобицьких Русинів на однім з найперших місць межи народними рухами 1648 р. в Галичині.

Властителька К р и н и ц і (коло Мединич), скаржила ся на селян, „що вони в падолистї, заманені своєю волею козаків, покладаючи на них надїю, кинули ся до бунтів, учинивши змову і спільну нараду, напали оружно вночі на двір“. Пані зі страху ще перед тим була виїхала, а селянам казала загнати худобу до Стрия. Селяне не то що не послушали єї, худоби не відогнали, лише видали козакам і Татарам, до того пограбували весь масток і спалили двір. В Східниці ціла громада вдарила на замок. Добули позакопувані скрині, лише голі стіни полишили, двір підпалили, з гумна вивезли все збіже.

Підгайці-Рогатин-Комарно.

Про підгаєцких міщан знаємо не много, але і се доказує їх постійну участь в рухах. Підгаєцкі Жиди ще завчасу утікли за Дністер, боячи ся своїх Русинів. Коли польська шляхта покинула Будзанів, міщане розбивали і грабували. Оден пан Замаховский гнав стадо своїх коней у Польщу але Підгаєччане силою забрали їх для себе. Деякі єго річи були переховані у підгаєцкого міщанина Северичина. Сі річи дістали ся в руки бунтівників. Перед вів сам підгаєцкий вїйт Більдага. Селяни Губина і Бедриховець ходили по околиці ватагами

і розбивали панів. Селяни з Семяковець і Медики напали на двір в Медусі. Знищили пасіку, пограбували і спалили двір, зруйнували солодовню, а ліси і гаї повитинали. Селяни Долішної Липиці брали живу участь в бунтах цілу осінь. Коли дідич в Сернках покинув свій замок, виїхав з возами, жінками, дітьми й худобою далі на захід, а в замку полишив лише слуг, що мали обороняти полишене добро. Згадані селяне прийшли тоді громадно до замку, заявляючи охоту боронити його від Татар. Слуги впустили їх, і господарювали тут вісім тижнів. За той час рознесли вони все, що лише полишив дідич, збіже і сіно згодувалн своїми кіньми, а ліс спустошили.

На замок міста Журова напали селяне з Явча, Васючина і Воскресинець (коло Рогатина) разом із иньшими сусідами і пограбували его. З першого села виступає також при тім сьвященик Василь. Люди з Уїзда під проводом свого попа, з Юнашкова також із своїм сьвяшеником, разом із селянами з Куничок (Кунич) і Горішних Сернок ще з самого початку селянських бунтів спустошили панську маєтність в Обельниці.

На замок міста Журова напали селяне з Явча, Васючина і Воскресинець (коло Рогатина) разом із иьшими сусідами і пограбували его. З першого села виступає також при тім сьвященик Василь. Люди з Уїзда під проводом свого попа, з Юнашкова, також із своїм сьвящеником, разом із селянами з Куничок (Кунич) і Горішних Сернок ще з самого початку селянських бунтїв спустошили панську маєтність в Обельниці.

Міщани Рогатина, Підкаменя і Кнїгинич чинили найдальші походи з помежи всіх бунтівницьких громад Галицкої Руси. Перед водив Рогатин. Тамошні міщане стають у ряди бунтівників з приходом козаків до міста. Козаки скинули дотеперішню міску

управу і завели нову, поставивши від себе головою міста Кучаровича чи Кучарського, і від тепер він про- водить у всіх справах. Міщане й люде з передмістя Бабини, напали на латинський костел сьв. Миколая 6. н. ст. жовтня, порозбивали двері й замки, пограбували до чиста, порозкидали й поганьбили реліквії, навіть під- логу повиривали і т. ин., вкінці до середини понаски- дали трупів, навіть таких, що релігійний рутуал забо- роняє їх ховати. Шкоду костела раховано опісля на 30.000 зл. Потім кинули ся на доми, де жили монахи, і з вісьмох їх полишили тільки голі стіни, бо навіть забрали дрері й вікна. При сім кляшторі була й школа, і її спустошено разом із домами, де жили учитель, орга- ніст і иньші костельні слуги. В домі пароха кс. Хри- зостома Янецкого забрали між иньшим богату бібліо- теку, образи і т. ин., наробивши шкоди на 10.000 зл. Вкінці зруйнували бровар кляштора, — взагалі не зосталось цілого кутка по них. В походах по околиці лучили ся рогатинські міщане з иньшими громадами, мали вони також участь у наході на двір в Середних Сернках. Вони ходили також у Підкамінь і там при по- мочи тамошних міщан пограбували замок.

Підкаменчане виступають звичайно лише разом з рогатинськими, а також кнігиницькими. Вони ще 23 серпня напали на трох шляхтичів, що тудою пере- ходили до Львова; побили їх тяжко, грошей забрали і при тім погрожувались „не живити тепер ані одного Ляха на сьвіті“. Після серпня бачимо їх помежи пер- шими бунтівниками на лівім боці Дністра. Над ними запановують якийсь час два рускі шляхтичі з Ново сє- лець: Струтинський і Мединський. Вони оба навели громаду, зложеноу з Кнігиничан і селян з Новоселець і бо- гатьох иньших бунтівників на своїх сусідів, новоселецьку польську шляхту. Було до 200 чоловіка. Були два по- ходи сєї громади на Новосельці. Наперед пограбували шляхотські двори. В ночі з неділі на понеділок, вда-

рили на двір Себастьяна Новосельського. Він спокійно спав у тій хвилі. Вийняли его з постелі і почали сильно бити. Коли думали, що вже не живий, покинули его. Тоді Струтинський, побачивши, що побитий міг би ще віджити, крикнув: „Панове отамани! ви тільки подразнили того чоловіка на свою голову! Се Лях і був жовніром, багато він вашої і нашої Руси позабивав!“ На сей поклик позбігались назад бунтівники, впали до хати, виволікли на подвірє і тут ему відтяли голову. Тоді ще Струтинський і Мединський почав намовляти товаришів, аби тіла не ховати, кажучи, що нехай се тіло їдять пси і свині. Опісля ще виволікли жінку Новосельського, збили сильно і потім почали грабувати двір.

Кнігиницькі міщани разом із селянами з Загір'я ходили на Ходоростав (Ходорів). Вдарили на костел, а здобувши пограбували до чиста. Вкінці пустили ціле місто з димом. Коли після того ходили ще по околиці, знищили став у Добровлянах вартости 5000 зл., і забрали збіже.

Відхід козаків з Галичини не спинив відразу руских бунтів. Міщани й селяни боронили ся ще проти повороту шляхти, скоро почала стягати ся до своїх спустошених дібр. Арендатор Боринич Ржечицький повернув з иньшою шляхтою 6 грудня. Як лише запала ніч, з'явила ся велика громада бунтівників. Були там кнігиницькі міщани під проводом свого сьвященника Федора, селяне з Остова зі сьвященником, так само з Городища, селяне з Ляшок і Молодиньча. До них прилучили ся всі бориницькі селяни з попом. Опівночі вдарили всі на двір. Ржечицький утік з двора і піхотою почав утікати до Берездовець. Бунтівники пігнали за ним. В Берездівцях був замок розвалений тепер бунтівниками і в розвалинах того замку схоронив ся він. Але его тут відшукали і вбили, забравши від нього 1.500 зл. а опісля повернувши ще раз до Боринич, докінчили

спустушіня. Тиждень пізнійше подібно сталось у Роздолі, при тім мали участь окрім згаданих міщан і селян ще й міщани з Рогатина й Підкаменя. Тоді повертала шляхта й польське духовенство зі Львова в свої околиці, також роздільські міщани-католики і Жиди з Комарна, де видержали козацкі напасти. Прийшовши до Роздола, позносили весь свій маєток до католицького костела Кармелітів, що був обведений муром разом із замком. Тимчасом несподіваний напад бунтівників збавив утікачів і чого добра, що везено до Львова й Комарна.

Таку саму політику, не допускати до повороту шляхти, провадили й селяне з Молодиньча й Голешова. Коли Личковський повернув при кінци падолиста, селяне 29 падолиста, в ночі з неділі на понеділок, взявши в руки кії, коси й т. ин., вдарили на двір, вирубали двері, хочачи піймати ворога. Личковський утік на гору, деякі полізли за ним, иньші обступили довкола хату, аби куди дахом не втік, вкінци скинено его з гори на сіни, січено ножами, стріляно до нього, аж Богу духа віддав. При тім пограбовано весь добуток Личковского. Ті самі разом із Голешівцями й иньшими бунтівниками вже під зиму 14 грудня напали опівночі на двір в Млинисках, убили управителя маєтку, бо пана не було. Маєток пограбовано.

Селяни Вербіжа, Гонятич, Черкас та Кагуєва, піддані львівської латинської капітули, зараз після відходу козаків і Татарів пограбили й спалили двір в Вербіжи. Шкоду рахував собі посесор на 7000 зл.

Одно лише Комарно в сих сторонах видержало непорушно серед цілого замішаня. Тут був доволі сильний замок і міські укріплення, то-ж полковник Головацкий даремно его добував по відході козаків з під Замостя. До Комарна стягалась також околична шляхта, міщани-Поляки й Жиди з иньших міст, навіть із Роздолу, і тут безпечно перебули грізну хуртовину, хиба ще декому

при повороті до рідних місць прийшлося більше або менше потерпіти від бунтівників.

Положене даліше на захід село Чайковичі було переважно заняте дрібною ходачковою шляхтою. Вона також грабувала більші шляхотські маєтності. Коли вже козаків не було в Галичині, вони напали 11 грудня на двір в Чайковичах і пограбували його, забравши головно все збіже.

Львів-Зборів-Камінка.

Рускі міщани Львова і селянство в околиці Львова не взяли участі в борбі против Польщи, навіть тогди, коли Хмельницький стояв під Львовом. Причиною було здаєсь се, що у Львові і в околиці було більше поляків і иньших чужинців, ніж Русинів. Про бунти селян на схід і північ від Львова також не переказує нам історя, бо се був як раз шлях, котрим під Львів ішло українське козацтво. Селянство зіллялось тут з козацькими ватагами і тому вісти про самостійну акцію селян в сих сторонах дуже скупі.

Перед теребовельский суд приведено зборівського міщанина Турчиняка, обжалуваного паном Людзіцким, що Турчиняк напав з товаришами его транспорт і забрав все добро з 20 кіньми. Суд віддав Турчиняка на тортури, три рази, як веліло право, тягнуено его, до того понад припис права печено его вогнем. Зібравши поодинокі его зізнаня, дістанемо такий образок: Зборівські міщани пограбували наперед костел. Опісля зробили з костельної коругви — воєнну і так ходили на дальші походи. Одно з найперших їх діл було власне розбите Людзіцкого. На тім самім місци розбили вони також зваричів зі сіллю. Між ними були також люди з Сатанова і міщани з Озірні. Вони пограбували також костел в Поморянах і Дунаєві. Головно були ласі на

дороге одіне та костельне золото й срібло. Пограбоване добро приносили до дому й закопували в землю. В одного зборівського міщанина, Андрушкового була закопана скриня на гумні з одінем і костельним сріблом, иньші річи були сховані в стайні під помостом. У Турчинякового батька закопано під приспою одіне, иньше в стайні. Козакам дістались також усі коні Людзіцкого з під Плавчи і з Унева, коли вони переходили через Зборів з сином Хмельницького, Тимошем. Окрім того дали йому міщани поклону десять битих талярів. По тих признанях суд присудив, „аби Турчиняка *według prawa i wupalasku mądrych* спалено на огні, одначе аби йому втято наперед праву руку, що нею брав святощі і прибито на публичний вигляд“. Остаточні змінені способ смерти, „за милосердем суду і ставлінем богатьох чесних люде“ стято его мечом і голову вбито на пали.

Глинянські міщани помогли козакам здобути жєнівський замок. Вони мали порозумітись з козаками, кінними й піхотними і напали на замок, куди поховалось багато шляхти. Замок здобули, пійманих — одних забили, иньших запродали „дуже дешево“ у неволю Татарам, усе иньше розграбували, замок сам спалили і зрівнали з землею. Між сими бунтівниками згадуєть ся свьященик намістник і его дякон.

Про Голотори знаєммо лише те, що міщани послали до Хмельницького, аби приходив чим скорше увільнити їх від „тиранства“ Поляків. З помежи сел визначились журавницькі селяни. Вони грабували, пустошили та нищили добра і дома шляхти, підпалювали, а підчас походу козаків прилучили ся до них. Вони знищили красний рибний став, вибрали усі риби, котрі їли і продавали. Опісля напали на бровар, що до половини спалений остав ся по козаках, спалили до ґрунту, забравши усе, що полишилось по козаках і Татарах, як прим. пасіку. Вижнянский польский ксьондз заховав від бун-

тівників деякі свої річи у став. Громада довідавши ся про се, пустила став, одначе великих скарбів не найшла, лише кілька котлів і дещо иньшого меньше вартного.

Про Струмилову Камінку змаємо лиш се, що там міщани збунтували ся, що побито католиків, помордовано съвящеників, здоптано костельні съвятощі. Військо, що тудою переходило, проводирів бунту піймало. Їх відослано до львівського суда, де їх вбито на палях. Селяни з Милятина, коли побачили, що шляхта повертає Милятином до своїх спустошених домів, почали в селі визивати їх, насміхати ся, а коли сі вийшли за село, пігнали за ними і гнали їх аж до села Безбродів, за сим селом напали на них із стрільбами, з косами і иньшим оружем, старого Поповского побили і думаючи, що не живий, покинули обдерши, сина його Станіслава кудись забрали, що й сліду по нім не осталось, мабуть у Бузі втопили, як пізнійше говорено, доньку Тересу Сохачку, що утїкала тростиною і хащами понад Бугом, дігнали й обдерли з одія і усе добро забрали. Те саме зробили й з иньшою шляхтою.

Сокаль — Белз — Руска Рава — Белзечь.

Північно-східні околиці Галичини були під впливом народних рухів Волині, тож тут найперше проявили ся громадні рухи. Сілецькі селяни вже 2 вересня розбивають втікачів із Луцка, зрештою сей виступ їх не був перший; подібним промислом бавились вони ще перед тим. В тім самім часі збунтували ся селяни були зі Скоморохів, Чилеж, Ільковичів, Потуриці і Завишні ввійшли в порозуміне з сокальськими міщанами, і разом вдарили на сокальський костел, пограбували его, дома ксьондзів, школу й иньші будинки знищили.

Селяне зі Шпиклосів підчас походу козаків під Замоць вдарили на двір в Первятичах і спустошили его. Маєтність в Ляшках спустошили тамошні люде та бунтівники з Тартакова, Тартаківця, Рогалина, Колпотова і ин. Селяне з Василовець (Василева) і Конотопів пограбували маєтність Суходольского з Жухова. У Шмиткові знов господарювали селяне з Мошкова, Савчина, Завишні. Вони вдарили на Шмитків, спустошили цілу маєтність: гумно, став, дві саджавки, пасіку й т. ин. Тамошні селяне Русини помагали в грабованю. Як козаки підійшли близше, вони наводили їх на перестрашених, похованих селян-Поляків, мучили їх, обдирали, майно їх забирали для себе. Подібно ще перед приходом козаків селяне з Городилович і Ульгівка (Ульвівка?) поспішили ся забрати збіже і позавозити до себе, решта попала в руки козаків, так що полишили ся лише купи попелу. В Сулимові селяне обчистили цілковито двір, головно забираючи збіже, опісля домову і господарску обстанову. Межи тими селянами згадують ся дві жінки вдови. В околицях Угнова селяни з Річиці займають ся грабованєм і паленєм шляхотских дворів. Разом із Шлятиньскими селянами знищили до нащаду двір в Зерниках.

Селяни Острова і Боратина ще перед приходом козаків забрали те, що дідичка полишила, втікши в безпечні місця. Стоянівські міщани та селяни з Радванець і Радванецкої Волі, Корчина, Розджалова, Яструбич пограбували двір у Гоголові. Добротворські міщани напали на Жидів, коли вони утікали з міста до Белза. Дігнали їх коло Сільця і позабивали. Міщани й селяне з Немилова, Щурович, Куликова, Хмільна й иньші напали на двір в Ператині, спустошили его і спалили. Хмільнянські селяне розбили в своїм селі 19 жовтня пана, при тім усмертили двоє його дітей. По відході козаків з околиці Рави, околичні селяне, особливо з Гребеного (Гребенова), вдарили на равский костел і спусто-

шили его, навіть позабирали органиві труби. Ті самі селяни з Гребенова лучили ся також нераз із селянами з Верхрати, Пруся, та міщанами з Потелича. Вони вирубали панський ліс в Селисках.

Верхратські селяне показали свою бунтівничість на равських міщанах, що утікали перед козаками, з міста в Польщу. Коли утікачі прийшли до Верхрати, селяни кинули ся на них, одних поубивали, иньших тяжко покалічили і забрали все, що лише було на возах, трупи потопили й позакопували кудись. Подібно стало в Потиличу. Тут почин дали місцеві міщане цід проводом двох своїх попів Івася і Ілька Процика. Вони знищили костел і парохіяльні будинки. Сей напад на костел мабуть став ся тоді, коли козаки црийшли туди. Міщане мабуть получили ся з козаками в дальшій поході. Разом ходили вони на Руду, де був замок, що боронила околична шляхта. Здобувши його, вирізали багато шляхти й кинули ся грабувати. Козаки забирали що дорозші річи, золото, срібло й т. ин., місцеві бунтівники брали більш господарські річи, худобу, свині, також і оруже. При тім наході на Руду бачимо місцевих людей і селяи з Камінки під проводом Шаркова і двох своїх сьвящеників. Коли вже козаки відійшли до Замостя прийшли каменецькі селяни до Руди й разом з тамошними селянами знищили двір, забрали збіже, понищили стави і т. ин.

Двір у Руді знищили селяне з Лукавця з Щуткова одначе непевно, чи се було в тій самій Руді, де був замок, чи в сусідній. Головна акция бунтівників північної сторони Галичини зійшла ся в околици Нароля, Белзця і Липска. Тут бачимо великі громади; їх напади не обмежують ся лише на панських дворах, вони добувають не тільки замків, але й міст. Найважнійше було здобуте міста Липска, переважно залюдненого Жидами й Поляками. На Липско ходили села: Жиравці, Любича, Верхрата, Тенетиска, Любеля, Брусно, Крупець Преор-

ско, Жухів. — Всіх бунтівників було тут до 2000. Вони ще перед приходом козаків, бо 2 жовтня ударили на Липско. Побіч мешканців там зібралось було також не мало иньших втікачів від козаків. Вони хотіли боронити ся, але бунтівники відступили трохи від міста, обступили его докола, так що коли який хотів утекти, попадав в їх руки, тратив жите і майно. Так облягали вони місто, доки не наблизились козаки. Коли сі прийшли, сполучив ся оден відділ з селянською громадою, разом перейшли міській рів і вал і справили різню, не розбираючи нікого. На останку ціле місто підпалили. Тут згоріло самих осад 235, винниць 50. Забито понад 1000 людей, значить, ціле місто вирізано. Імена забитих самі польські, тож зрозуміла жорстокість бунтівників. Та сама громада спалила село Липє, заселене самими Поляками, вистинавши значну їх часть. Тут був замок; его взяли і вирізали кого тут лише найшли. Звідси пійшли на Белзєць, спалили двір, навіть десять селянських хат: всі вони належали до мазурских переселенців. Поміж Жидами не робили ріжницї, чи вони свої чи захожі.

Серед селяи, що ходили на Липско, стрічаємо по-пів з Брусна, Верхрати, Тенегиск.

Хоч козаки покинули сі околиці, бунтівники таки не перестали ходити по дворах і нищити шляхотські маєтности, найбільше те, що полишилось по козаках. Так селяни з Верхрати, Брусна, Крупця, Лосинця, Жиравець (Журавець) і Мазилів перешукували ще знищені козаками міста й села, як Фльорянів, Нароль, Кадовбища, Хиже й ин. і там забирали полишену худобу, збіже і господарські річи. Верхратські, прускі й тенетинські селяни забрали в тім часі 120 коней Росцішевского з Гребенного. Селяни з Заміхова, Пши, Пшанської Волі, Рожанця, Рожанецкої Волі, Бабиц, Лукової напали, спустошили і спалили двір Коморовского, при тім забили двох его слуг шляхтичів. Селяни в Тарнавіці наробили шкоди Зерніцкому. Селяни із Жухова напали

на двір в Пискоровичах, пограбували й спалили, забрали худобу і збіжжя, Жида орандара забили і забрали 500 зл. Вартість самого двора оцінили на 30.000 зл. Селяни зі Зволі і міщани з Горая під проводом шляхтича Івашковича розбили Жидів, що втікали з Липска. Юрівські мешканці під проводом свого попа з більшою громадою бунтівників пограбували і спалили костел у селі Городку (в Росії).

Від Городка до Перемишля.

Після відходу Козаків з під Замостя прибув полковник Капушта добувати Городка. Рускі міщане почали з ним умовлятися, аби цілком міста не добував і дали йому певну суму грошей, здираючи їх головно з Поляків. Місто полишилось неушкоджено, добуто лише замок і знищено усе, що там було. Селяни з Дроздович, Мальчич і Каменобродів, що під проводом своїх сьвящеників спустошили двір в Дроздовичах, полишений паном на попа Антона. Тимчасом сей піп перший попровадив селян на сю поживу. Янівські міщане виступають в товаристві селян. Так прим. 20 квітня 1649 р. вніс Космідер дідич певної часті Ясниск скаргу на попа з Ясниск, що проводив ватазі зложеній з селян з Ясниск, Лозини, міщан з Янова і Крехова. Вони „як схизматики, вороги народу шляхотского, польского і св. католицкої віри“ післявідступу козаків і Татар, маючи велику ненависть до дідича, забрали йому увесь добуток, як худобу, збіжжя. Худобу по часті попродали, по часті порізали. Крехівський піп просив Хмельницького прибути в гості до Крехова. Русини в Яворові збунтувалися ще перед приходом козаків. Вдарили на костел, позабирали всі річі, і знищили дім пароха. Опісля пішли на замок, де було зложено багато шляхотского добра, добули й пограбували. Справивши ся в місті, перейшли

Яворівці на околицю. Вдарили на замок у Краківці і знищили його. Подібно чинили з дворами в Коханівці, Гнилицях, Порудні й ин. Всюди забирали военні прилади, знаки, поживу, збіже, самого сіна перевезено на 660 возах до Яворова. Ліси вирубувано, так що перевезено дров на 20.000 возів. Дідичка Хотинця скаржила ся на міщан із Краківця, межи тими й на молодого попа, селян і попа з Передвіря, Морянець і Коханівки, Грушова, як також на селян із самого Хотинця, що вони напали на її двір, і там довший час перебуваючи й гуляючи зруйнували двірські будинки, товар забрали, одно порізали й поїли, инше забрали домів, в тім багато хатнього, золота, срібла, одія й т. ин. Потім пішли всі до села Рушович (Рушельниць?) і там спалили двір.

По сім боці Сяна козацькі походи майже цілком не доторкнули околиць Ярослава, тож бунти селян не були тут загалні, лише проявлялись де-не-де. Перемиска земля була зайнята і спустошена аж до Сяна, з виїмкою полуднево-західного кута, коло Добромилля й Бірчі. Але про селянські бунти тут не знаємо багато, вони мусли бути значно слабші, як в иньших околицях. Про саме місто Мостиска знаємо лиш тільки, що було дуже знищене. За те подибуємо серед бунтівників міщан із Судової Вишні. Вони й селяне зі Стоянець, Волчишович, Дидятич, Дмитрович, і багато иньших пограбували двір у Волосткові. У Старяві напали селяне ва двір, самого пана забили, а тіло кинули в воду, що ледви опісля найдено, дім зрештою пограбили цілком. Мишлятицькі селяне під проводом свого св'ященника спустошили посілість тамошного польського ксьондза. Св'ященик Устрицкий з Радинич напав з селянами на замочок у Кречовичах і пограбував його, певно при помочи тамошніх селян. Селяни з Хіднович та Храплич найшли на двір в Боратичах і забрали коні худобу й т. ин. Сам Перемишль оборонив ся перед полковником Капустою, котрий тут наложив головою.

Сянічка земля була цілком вільна від козацких ватаг, але селянські бунти і там проявили ся. Там ще з початком жовтня поставлено військо з причини бунтів “підданих людей рускої віри.”

* * *

Сі, за дром Томашівским в скороченю вичислені факти, то далеко не все те, що в 1648 р. діяло ся на галицькій землі. Не всі події з того часу увіковічено в судових актах, з котрих згаданий історик черпав свої відомости, бо не всі „злочини“ Русинів приходили перед міські і висші суди. До висших судів відносили ся пани лише тогди, коли потерпіли від шляхти, міщан і хлопів иньшого пана. Власних хлопів судили самі пани; судили як хотіли, а протоколів не списувано і не лишали їх в архівах. Маса справ з того часу не прийшла також перед висші суди, попросту тому, бо не було кого судити. Се було в случаях, коли „винувник“ погиб, або, стративши надію, що польске ярмо в Галичині буде зломане, покинув батьківщину і разом з повертаючими козаками пішов на вільніщу Україну, або утік у Волощину. Що по упадку повстаня в многих сторонах дійсно не було кого судити, нехай будуть приміром слідуючі записки з сих часів: „В Якимові лишили ся лише 3 піддані і 4 дворища, в Глібовичах 6 дворищ, в Стоках так само, в Воловім 6 хат, в Новосіллях 5, у Вільшаниці 2, в Ляцкім 2, в Басівці 3 хати і т. д. В Прусах лишили ся тільки 2 піддані, що просили хліба у Львові. Щирець лишив ся пустий, таксамо Миколаїв.

Вже сей матеріял, який лишив ся в судових паперах, доказує, що галицка Русь не була безчинна в часі сеї великої революції нашого народу против Польщі. Наведені факти доказують також, що бунт галицких Русинів був революцією національною. Доказавши

участь Галичини в Хмельниччині і національний характер галицької революції, маємо рівночасно доказ, що і ціла Хмельницщина була не лиш революцією поневоленого панамі хлопства, але що се був рух всіх руских станів на цілім просторі руских земель, навіть тої часті, що до Польщи неналежала (Запорожа), против неруского пана руского народу і рускої землі.

Цілію Хмельниччини (менша о се, чи головні провідники руху здавали собі з сего справу, чи ні) було увільнене рускої землі зпід власти Польщи. Коли би навіть станути на становищі, що Хмельниччина до самого кінця не мала позитивної національно-політичної цілі, ані навіть горожансько-політичної програми, то на всякий случай вона була національним рухом, була що найменше протестом против національного гнету, національної неволі.

У інтерпретаторів масових рухів народних, особливо у тих, що стоять по стороні народних мас, запанувала нині (під впливом доктринерства Марксистів нерозуміючих теорій Маркса) манія, у всіх масових рухах народних добавувати виключно економічний підклад, пояснити їх виключно економічно-суспільними причинами. Таке саме роблять з Хмельниччиною і причину рускої революції в 1648 році добавують виключно в стремління нашого селянства до поправи свого економічного положеня. В той спосіб Хмельниччину зводять на виключно економічні причини і сей великий подвиг цілої рускої нації називають невідповідним терміном: „соціальним рухом“. В сїм случаю бунтівникам мало розходити ся виключно о скинене з своїх плечий панщини, о винищене панів. Такий погляд мавби рацию, коли би в 1648 році збунтовало ся виключно селянство і колиби бунтівники били виключно шляхту, так польску як і руску. Тимчасом так не було. Економічний гнет був лише частиною — хоч найбільчійшою — національного гнету. Пануюча нація нищить

поневолену націю передовсім економічно, тож сей гнет найбільше дав ся відчути тій рускій клясі, котра була економічно поневолена одною частию польскої нації (польскою шляхтою). Руский хлоп був упосліджений під кожним зглядом, під котрим лиш міг бути упосліджений. Він був гноблений так економічно, як і під зглядом особисто-горожаньским. Те саме було з иншими станами рускої суспільности. Руский міщанин і руский шляхтич, хоч економічно не так зависимі від польскої шляхти, як руский хлоп, були таки упосліджені так під соціяльним зглядом, як під зглядом особисто-горожаньским. Супротив того, що иншої віри був Русин, а иншої Поляк, то і „руска“ віра, та руска церков були упосліджені. Все те, разом, так економічний як горожаньский і релігійний гнет; упосліджене всіх станів рускої нації (хлопства, міщаньства, шляхти і духовенства) разом з рускою церквою, зложили ся на загальну національний гнет, загальну національну неволю. Протест — не лиш против панщини і поневолення хлопского стану — але рівночасний протест против упослідження руского міщаньства, рускої шляхти, руского духовенства і рускої церкви, був протестом національним. Коли-ж в революції взяли участь всі неспольщені до сеї лори стани рускої суспільности, то ся революція, хоч вона була соціяльна, не була виключно економічно-соціяльною; се була національна революція в повнім значіню сего слова.

Що Хмельницина була національною революцією доказує як раз участь Галичини в сій революції. Силою галицкої револьти були не хлопи, а як раз ті, що від польскої шляхти економічно найменше терпіли. Міщани і шляхта (не ходачкова, але таки правдива родова шляхта руска) показали ся тоді найзавзятішими противниками Поляків і польского панованя в Галичині. Міщани бунтують ся перші, а за ними іде руска шляхта. Найбільші і найзавзятійші ватаги революціонерів скла-

дають ся з міщан і шляхтичів, а всі більші відділи організує і проводить ними міщанство і шляхта. Також майже все повіство руске прилучило ся до бунтівничих ватаг, а навіть в многих случаях проводить їм. Найдовше видержує в бунті руска шляхта. Коли селяньство вже утихомирило ся, то руска шляхта з силою розпуки боронить руску землю против повороту поляків.

Революция, в котрій беруть участь всі стани нації, революция, котра звертає ся против всякого упослідження і гнету, а не лиш економічного, є революцією національною. „Суспільною“ є така революция остільки о скільки всяка справа обходяча не лиш одиницю, але цілу суспільність (а нація є будь що будь суспільністю) є справою суспільною. Більше національної революції ніж була Хмельниччина в Галичині, навіть подумати собі не можна. Єще раз зверну увагу, що брак ясної позитивної програми національної не є запереченем національного характеру руху.

Як ся революция скінчила ся? — Скінчила ся без додатного результату. Вернув стан, який був перед революцією, лише з тим, що польске і шляхотске пановане скріпило ся, а руский елемент стратив і сю відпорність, яку мав перед революцією. Инакше не могло бути. Хоч Поляків прогнано з Галичини, вони по відході Козаків на Україну вернули і запанували на ново.

В Галичині не було сили, котра моглаби здержати поворот Поляків і котра моглаби удержати пановане Русинів. Опанувавши Галичину, галипкі Русини були би могли утревалити своє хвилеве пановане лише в такім случаю, коли би розпоряджали вишколеною і постійною організацією військовою, сильнішою, ніж та сила военна, яку Польща вислала, або єще могла вислати до Галичини в цілі привернення давних відносин. Такої сили військової Галичани не мали і не могли єї дістати, бо стала вишколена армія, а тим менше старий і зор-

ганізований стан військовий (що в ті часи було одиноко можливе) не дасть ся за рік утворити з невипрактикованої в ремеслі воєнним хлопської маси. Правда, Височан мав зорганізовану армію з 15.000 людей, але се не були вишколені заводові вояки, лише хвилева збиранина, котра довго не могла видержати яко стала армія. Супротив браку власної тревалої сили воєнної, на котрій оперлаби ся і цивільна адміністрация руска, Галичина була би могла удержати стан витворений революцією лише при помочи українського козацтва. Але се могло стати ся лише в такім случаю, коли би Хмельницькому було насамперед повело ся укріпити ся на Україні і обезпечити Україну, Волинь і Поділе перед поворотом поляків і перед польським панованєм. Колиби в такім случаю Хмельницький забрав головні галицькі міста і обсадив їх козацькими гарнізонами, то під їх крилами була би могла і в Галичині витворити ся власна сила збройна і власна адміністрация цивільна. Хмельницький не лишив в Галичині такої козацької сили, бо з огляду на се, що діяло ся з самою Україною, неміг сего зробити.

Революция в Галичині не вибухла самостійно. Викликав єї прихід козаків. З початком грудня 1648 вже їх не було в Галичині, а без сеї підпори революция в Галичині слабне і остаточно цілком упадає. В додатку прийшла зима. Великі морози та снігові засипи спараліжували до решти рухи.

Польські війська, що були удержали ся в кількох нездобутих Русинами замках, як прим. в Перемишли, розпочали акцию. Під їх охороною стали вертати на Русь прогнані пани. Ми вже згадували, що там, де під проводом рускої шляхти рускі повстанці були ліпше зорганізовані, були проби здержаня повороту поляків. Однак без помочи козаків, рускі ватаги супротив фахового війська польського не устояли ся і пани та польське панованє таки вернули. Польське військо стало заво-

дити лад і карати бунтівників. Як се роблено, нехай покажуть отсі приміри. В січні 1649 вернув до Заболотова посесор, але в товаристві польського війська. Не питали хто винен, а хто ні. Війско, як лиш вступило до місточка, кинуло ся на людей і вирізало відразу 96, межи тими до 30 малих дїтий. Війско Лянцкороньского вислано на Поділе против бунтівників і решти козацтва. Війско переходило попри Тимків, в котрім було повно одних і других. Однак війско не звернуло ся против них, лише ударило на Дунайгород і вимордувало всіх, хто лиш не спас ся бігством. В додатку війско зрабувало і знищило ціле місто: дома, церков, замок а навіть двір.

По упадку революції приходило еще дуже часто до кровавих конфліктів між поляками а Русинами, коли поляки, повернувши, відбирали забране їм добро.

Хоч галицка революция упала, то многі Русини все таки гадали, що козаки еще раз прийдуть і тоді вони остаточно почислять ся з Поляками. Хмельницький дійсно рушив літом 1649 р. знова на захід під Збараж. Тоді на ново вступив дух межи Русинів в Галичині. Міщанство й селянство лише чекало коли він возьме сю твердиню і посуне ся на захід. В тім часі виступають на перший плян тернопільські міщани. З Тернополя виїхав був поляк Стшежовский, щоби свої скарби перенести в безпечнійше місце. Однак вже на міских валах напали на него міщани під проводом якогось запрошеного козака, відобрали всьо добро і веліли повертати назад до міста. Тут держали його три дни під опікою а тим часом довідались, як стоїть справа борб в Збаражі. Коли думали, що вже по польським війску, убили Стшежовского. Над Дністром селяни з Букавини і Добровляня напали на село Бортники, але їх відогнано. Вдоволили ся тим, що забрали з поля збіже. Коло Жовкви 2. липня проявили ся розрухи, тож зі Львова переходив до Жовкви відділ наємного війська, зложеного

з Німців під проводом Адама Бальцера, що мав заспокоювати сих бунтівників. Коли прийшли до Мацошина, Русини скликали до церкви цілу громаду, скинули міст, вдарили на вояків, Бальцера тяжко поранили, інших поубивали, покидали в болото і багно, коні, оружє, річі позабирали. Дня 20. червня 1649 привезено від Буська, черця, котрому козаки вибрали очи, повтинали руки та тяжко поранили, хоч він був православний. Сей чернець був на послугах Вишневецького і носив єго листи, за те тамошні Русини піймали єго і віддали козакам. В Дідошицях коло Стрия ще 14 жовтня 1649 р. властитель того села і сусідних Балич післав туди свого слугу Свідерского. Сей наказав селянам, аби приготували стацію для війська, що мало тудя переходити. Коли Свідерский їхав на кони коло коршми, побачив цілу громаду людей. Селянин Калина приступив до оконома тай каже: „От і я жовнір, козак, як тебе перед тим не убив, то тепер убю!“ Сказавши те, прискочив, зачав бити окованим києм і скинув на землю з коня. Оконом кликав на поміч громаду, одначе ніхто й не думав єму помагати. Ледви якось пощастило ся Свідерскому втекти з рук напасника.

Більше нема звісток про бунти Русинів в 1649 р. Хмельницький заключив з Поляками нову угоду і знов вернув на Україну. Єще в 1655 році переходив він туди, але обезсилені Галичани, стративши віру в можливість зломаня польского ярма, вже сиділи тихо.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

Оповідченє.

В адміністрації часописи „Свѣт“ можна дістати слїдуючі книжки:
(Цїна подана з коштами посилки. В скобках цїна без посилки).

Стрибожий Дарунок оповіданя Л. Мартовича 1 К 30 с.
(1·20 К.). — **Душі кланяють ся** оповіданя М. Яцкова 75 с.
(70 с.) — **Австрія чи Польща** (історія Руси під Австрією)
В. Будзиновского 70 с. — **З тисяч і одної ночі: Том I:**
„Купець і Іфрит“ 55 с., (50 с.). Том II. **„Алібаба і 40 розбій-**
ників“ 55 с. (50 с.) В полотняній оправі за том 95 с. (90 с.)
12 агітаційних брошур Будзиновского і Мартовича
і **„В Небі“** о. Бобикевича 47 с. (37 с.). — **Козаки у Ст. Ру-**
даньского з поясненнями В. Будзиновского, цїна 33 с. (30 с.).
Хрунь і Чорт, В. Будзиновского, цїна 23 с. (20 с.). —
Гайдамаччина М. Лозинського, 43 с. (40 с.). — **Хмельниччина**
в Галичині, В. Будзиновского, цїна 33 с. (30 с.).

Всі ті книжки разом з пересилкою коштують 5 К 20 сот.
На кредит не висилає ся. До 50 сотиків можна висилати марками
в листї.

Адресувати: Адміністрація „Свѣт“ у Львові.
